

תכנית הלימודים לבית הספר היסודי הקניית מיומנויות בלימוד

**"כי אם בתורת ה' חפצו
ובתורתו יהגה יומם ולילה"**

"מתחילה היא נקראת תורת ה', ומשעמל בה היא נעשית תורתו"

(תהלים פרק א פס' ב, ורשי"י)

עיקרו של הלימוד בבית הספר היסודי הוא העברת מסורת ישראל סבא מדור לדור. במסגרת זו מוקדשות שעות רבות ללימוד ספרי תורה ונביאים. שלש מטרות ללימוד זה:

1. הקניית האהבה לתורה
2. הקניית התוכן של התנ"ך - ידיעות והערכים
3. הקניית היכולת ללמוד

פרק זה עוסק במטרה השלישית בתוכנית הלימודים – הקניית היכולת ללמוד בספר באופן עצמאי, לגדל לומד ששערי הלימוד פתוחים בפניו. אנו נדרשים להתחיל ולהניח את היסודות לכך כבר בבית הספר היסודי על מנת שהתלמיד יגיע בבגרותו למטרה זו. עלינו להרגיל את התלמידים בצורה מובנית מגיל צעיר, בפיתוח יכולות הלימוד בתורה, שהם חלק מפיתוח הרצון והיכולת להמשיך וללמוד תורה. "לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה!"

תכנית הלימודים מציבה הקניה הדרגתית של מיומנויות לימוד בתנ"ך, כאשר בכל שנה על המורה להתמקד במיומנות אחת או שתיים להקניה לתלמידים. מיומנות זו מלווה את תוכן הלימוד לאורך השנה, ומתורגלת מעת לעת בתוך הלימוד.

בנוסף, על המורה לתמוך את המיומנות הנלמדת מן השנה שעברה, ולהמשיך לבסס אותה כפי המפורט בטבלה להלן.

באתר מפמ"ר תמצאו הנחיה להקניית המיומנות, סרטון הסבר לתלמידים, תקליט הצעות לתרגול ושתי משימות הערכה המשלבות ידע, ערך ומיומנות.

רשימת המיומנויות הנדרשות בבית הספר היסודי, לפי כיתות:

כיתה	מיומנויות הקניה	מיומנויות ממשיכה [תרגול]
ב	קריאה מדויקת התמצאות + שמות פרשות	
ג	ביאורי מילים איתור פרטים - ציטוט	קריאה מדויקת התמצאות + שמות פרשות
ד	ציטוט - שכתוב פירוש רש"י - יסודות	ביאורי מילים איתור פרטים - ציטוט
ה	זיהוי נושא פירוש רש"י - מתקדם	ציטוט-שכתוב פירוש רש"י - יסודות
ו	השוואה	זיהוי נושא פירוש רש"י - מתקדם

עקרונות כלליים בהקניית מיומנות:

בכל יחידה ישנם פרטים רבים בהן אפשר לתרגל מיומנות. על המורה לוודא כי נשמר יחס נכון בין העיסוק בתוכן – (ידע וערכים) לבין העיסוק במיומנות. לימוד המיומנות נלווה לשיעור ומשרת את הקניית התוכן, ולא ההפך.

על מנת לשמר יחס זה כדאי לשים לב לשלשה דברים:

1. חלוקת הזמן - אין להכביד או להעמיס בהקניית מיומנות. זהו חלק נלווה לשיעור ודי לעסוק בו בנקודה אחת או שתיים בשיעור. גם בדפי עבודה ובמטלות הבית, אין להפוך את העיסוק במיומנות לעיקר. תרגול המיומנות הוא חשוב מאד, ויש לתת לו את המקום כשם שנותנים מקום למרכיבים האחרים בלימוד: פיתוח הערכים, המחשה, הפעלה, וכו'.
2. בחירת הפרטים – בכל יחידה ניתן לבחור פרטים רבים שבאמצעותם נתרגל מיומנות. חשוב להשתדל לבחור פרט משמעותי בלימוד, שהעיסוק בו הוא חוליה המסייעת להבנת התוכן המרכזי. גילוי 'חוליה' זו בדרך להבנת התוכן, יכולה להיות אתגר נעים וחוויתי לתלמידים. ובכלל, לימוד/גילוי עצמאי היא חוליה חשובה בשיעור, שיכולה להיות משמעותית וחוויתית מאד לתלמיד.
3. הקפדה על רמה מתאימה - תמיד נבחר להקנות מיומנות באמצעות משימה המתאימה לרמת התלמיד. מתן משימה מעבר לרמת התלמיד תלאה את התלמיד ותעכב את הלימוד. מתן משימה הנמוכה מרמת התלמיד איננה מפתחת יכולת.

שלבי ההקניה של מיומנות

מיומנות היא אופן חשיבה, מעין "מפתח", שבאמצעות השימוש בו מצליח התלמיד להפוך מ"אינו יודע" ל"יודע" על ידי התנסות, תהיה והסקה עצמאית, ומבלי שהמורה גילה לו את התשובה. על מנת לזמן לתלמיד עיסוק במיומנות על המורה להקפיד כי התלמיד ניצב בעצמו בפני השאלה. הקניית מיומנות היא תהליך הדרגתי.

בשלב הראשון המורה מקנה את הבסיס על ידי תיאור והגדרה של המיומנות, ובאמצעות הדגמה של השימוש במיומנות תוך כדי הלימוד.

לאחר מכן מתחיל את התהליך האקטיבי ברכישת המיומנות. השלב האקטיבי מורכב מלמידה ומהתנסות, ולאחר מכן המשגה. בשלב זה על המורה להימנע מלומר לתלמיד את התוכן, אלא לכוון את התלמיד בדרכו לגילוי עצמאי של התשובה – ביאור המילה, הגדרת הנושא או מרכיבי השוואה. על המורה לתת לתלמיד לשהות בשלב בו הוא מנסה להגיע לתשובה בכוחות עצמו. מטלת מיומנות איננה צריכה להיות ארוכה. היא יכולה להיות שאלה קצרה מאד בתוך שיעור (לדוגמה: "מה לדעתכם פירוש המילה הזו?" "איפה לדעתכם נגמר הנושא שלנו"?) או משימה קצרה במחברת.

הכוונה – בהתמודדות עם המטלה התלמיד מעלה שיקולי דעת, ואפשרויות שונות – נכונות, חלקיות או שגויות. המורה יכול להכווין את התלמיד ולסייע לו כיצד יוכל לגלות את התשובה – הסבת תשומת הלב לפרטים מסוימים, מיקוד התלמיד, וחיידוד דרכים להגעה לתשובה הנכונה.

המשגה – כיצד גילינו את התשובה? נגדיר זאת בקצרה על מנת שנוכל להשתמש באותה הדרך בפעם הבאה כאשר ניתקל בדבר דומה (דוגמאות: 'שמנו לב לפסוק פתיחה וסיום וכך הבנו מה הנושא', 'השתמשנו במילים בעלות אותו השורש כדי לבאר מילה', 'הצבנו קריטריונים להשוואה, מצאנו כמה הבדלים, וכך הבנו דבר חשוב וכדו').

בברכת הצלחה ולימוד פורה

צוות מפמ"ר תנ"ך